

Jan Kazimierz Przybyłowski

"Media audiowizualne w nauczaniu Jana Pawła II", Grzegorz Łęcicki, Warszawa 2012 : [recenzja]

Warszawskie Studia Pastoralne 20, 353-361

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jan Kazimierz Przybyłowski, Recenzja książki: Grzegorz Łęcicki, *Media audiowizualne w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 2012

Jan Paweł II nauczał, że kolumny gazet, mikrofony radiowe i telewizyjne kamery są amboną, z której współczesne społeczeństwo czerpie wiedzę dla kształtowania moralnych i duchowych postaw. Z tej racji także Kościół, który uczestniczy w formułowaniu zasad filozofii życia społecznego, powinien również zaznaczyć swoją bezpośrednią obecność na tej nowej ambonie, pojawiając się na niej z własnymi gazetami i czasopismami, z własnymi stacjami i programami radiowo-telewizyjnymi, z własnym przekazem prawdy i miłości. Jest zatem rzeczą konieczną, aby Kościół bezpośrednio głosił Ewangelię przy pomocy nowoczesnych środków przekazu (Jan Paweł II, Przemówienie do Papieskiej Komisji Środków Społecznego Przekazu *Aby słowo Pańskie rozszerzało się i rozślawiało* 27 II 1986, „L'Osservatore Romano” 7-1986-2, s. 32).

Jan Paweł II był niekwestionowanym autorytetem osobowym i moralnym, a dla ludzi wierzących także świadkiem wiary w Chrystusa. Posiadał on dar widzenia rzeczywistości z perspektywy Prawdy Bożej. Papież potrafił również dostrzec szanse dla rozwoju człowieka współczesnego, jakie stwarza cywilizacja ze swoimi osiągnięciami technicznymi. To wszystko Jan Paweł II pozostawił jako dziedzictwo dla Kościoła naszych czasów. Prawdziwym bogactwem jego pontyfikatu jest

nauczanie, także o mediach. To stało się wyzwaniem naukowym dla Pana dr. Grzegorza Łęcickiego, który postawił sobie za cel badawczy ukazanie mediów audiowizualnych przy wykorzystaniu źródła, jakim jest nauczanie Jana Pawła II.

Autor, z bogactwa nauczania Jana Pawła II, wybrał cztery tematy główne. Najpierw ukazał rolę i znaczenie mass mediów we współczesnym świecie w świetle wiedzy medioznawczej oraz nauczania Jana Pawła II (rozdział I). W części drugiej przedstawił paradygmaty medialne Jana Pawła II na tle doświadczeń Kościoła (rozdział II). Kolejny fragment pracy poświęcony jest oddziaływaniu mediów ikonicznych według Jana Pawła II (rozdział III). W ostatnim rozdziale Autor skoncentrował swoje badania na posłannictwie mass mediów audiowizualnych w refleksji Jana Pawła II (rozdział IV). To było jedno z najtrudniejszych zadań w tym projekcie badawczym, gdyż sformułowanie tematu zakłada, jako główny problem tej pracy, „opis” stanu mediów audiowizualnych.

W temacie nie znalazł się żaden „klucz” formalny, który byłby pomocny w odczytaniu zamysłu merytorycznego wobec tematu, dlatego Czytelnik staje przed pierwszym ważnym zadaniem: dokładnym zapoznaniem się z planem pracy. Przy jego układaniu Autor podjął się trudnej roli „decydenta” w sprawie wyboru najważniejszych kwantyfikatorów opisujących media audiowizualne i jednocześnie dokonał wstępnej oceny ich wartości i ważności merytorycznej i formalnej.

Mass media należy widzieć jako fenomen składający się z wielu czynników o różnym znaczeniu. Wydaje się, po dokładnym zapoznaniu się z planem pracy i zawartością merytoryczną wydzielonych zagadnień głównych i szczegółowych, że zamysł formalny wobec tematu pracy najlepiej oddaje pojęcie *znaczenia*. W tym wypadku pojęcie *znaczenia* może mieć różne konotacje. Termin *znaczenie* - wskazuje najpierw na

treść określonego słowa, czyli w tym wypadku „mediów audiowizualnych”. Możliwość posługiwania się danym słowem i rozumienia jego treści uwarunkowana jest wiedzą w zakresie zawartości merytorycznej danego słowa, czyli inaczej znajomością znaczenia tego słowa. Chcąc zatem przeanalizować znaczenie „mediów audiowizualnych” w aspekcie przedmiotowym, trzeba zbadać aktualny stan wiedzy na temat. Chodzi w tym wypadku o wiedzę naukową, pogłębioną i poszerzoną, dzięki której Czytelnik będzie miał dobrą orientację w meritem problemu. Taka wiedza powinna mieć jednak nachylenie praktyczne, dzięki której Czytelnik będzie miał możliwość kształtowania umiejętności korzystania z mediów, a jednocześnie będzie to narzędzie do korygowania skutków niewłaściwego traktowania mediów i wynikających stąd zagrożeń. Innymi słowy nachylenie praktyczne wiedzy o mediach to wskazanie optymalnych sposobów dobrego korzystania z nich i jednocześnie pomoc w rozwiązywaniu podstawowych problemów związanych ze złym ich użytkowaniem na co dzień. U podstaw wiedzy o mediach audiowizualnych leży więc znaczenie językowe, które związane jest z funkcją poznawczą pojęcia *znaczenia*. Taką upraktycznioną wiedzę na temat mediów audiowizualnych Czytelnik otrzymuje w rozdziale pierwszym.

Od poziomu wiedzy zależny jest drugi wskaźnik *znaczenia* mediów audiowizualnych, mianowicie ich obiektywna wartość zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i społecznym. Upraktyczniona wiedza naukowa, jaką człowiek powinien posiadać w zakresie mediów audiowizualnych, pozwala mu bowiem właściwie ocenić mass media i nadać im charakter określonej wartości, czego wyrazem będzie odpowiednie miejsce przekazów audiowizualnych wśród innych narzędzi, jakimi człowiek posługuje się na co dzień. Te problemy Autor omawia w rozdziale drugim i trzecim.

Z aspektem aksjologicznym mediów audiowizualnych ma związek trzeci wskaźnik *znaczenia* mediów, określony przez rolę i funkcje, jakie media spełniają w życiu współczesnego człowieka. Przekonania dotyczące roli mediów wynikają z interpretacji różnych typów doświadczenia medialnego i w powiązaniu z posiadaną wiedzą na temat mediów stanowią podstawę interpretacji współczesnego fenomenu medialnego. Media, jako wartość, można nazwać dobrem obiektywnym, czego dowodem jest choćby powszechna dostępność do środków społecznego przekazu. Podstawą tej obiektywności jest z jednej strony nadawca, przygotowujący produkt medialny, a z drugiej strony osoba odbiorcy, który dokonuje wyborów przekazów medialnych i ocenia je pod kątem swoich potrzeb, także z uwzględnieniem swojego światopoglądu.

Obiektywna wartość mass mediów jest również podstawą do określenia wartości przekazów medialnych w aspekcie społecznym. Konieczność uwzględnienia charakteru społecznego mediów wynika stąd, że w każdym przekazie medialnym wyraża się nie tylko nadawca, jako indywidualny człowiek, ale także ujawnia się w nim zamierzona misja lub jej brak z jednoczesnym celem marketingowym (przekaz medialny staje się wtedy towarem). Można zatem konotować, że każdy przekaz medialny wywiera wpływ na konkretną osobę i na jej indywidualno-wspólnotowe życie, spełniając w nim określone role i funkcje. Wyniki badań tych problemów Autor zamieścił w rozdziale czwartym.

Niewątpliwym walorem merytorycznym rozprawy jest precyzyjne zastosowanie tych trzech wyznaczników do prowadzenia badań. Wyraźnie jednak należy zaznaczyć, że sformułowanie tytułu rozprawy jest ogólne i można poznać zamysł merytoryczny i formalny wobec tematu po dokładnym zapoznaniu się z planem pracy. Analizując znaczenie mediów

w trzech płaszczyznach, Autor nakreślił sugestywny obraz aktualnej sytuacji mediów audiowizualnych, a poszukiwanie rozwiązań praktycznych osadził na solidnym fundamencie nauczania Jana Pawła II. W ten sposób powstała bardzo dokładna triada zagadnień szczegółowych, które zostały doprecyzowane w poszczególnych rozdziałach. W schemacie, który zastosował w swojej pracy G. Łęcicki, wyraźnie widać konsekwencję w potraktowaniu tych trzech wyznaczników. Podkreślić jednak należy to, że ze względu na toczące się stale wśród teologów pastoralnych dyskusje metodologiczne, taki schemat wymaga doprecyzowania pojęciowego i dokładności w podziale też na główne i szczegółowe, gdyż to pomaga w zachowaniu logicznych znaczeń zastosowanych pojęć i terminów. I tak np. Autor używa w tytule rozdziału trzeciego pojęcia mediów ikonicznych, które rozumie jako odpowiednik przymiotników „obrazowy”, „wizualny” (s. 15), a w treści odwołuje się do mediów audiowizualnych (punkt 3, s. 178-194).

Z treści pracy wynika, że Autor ma świadomość, wieloaspektowości problematyki mediów audiowizualnych i konsekwentnie odwoływał się do ich znaczenia w zakresie funkcji poznawczej w płaszczyźnie wiedzy, obiektywnych wartości i wpływu na współczesnego człowieka i jego indywidualno-społeczne życie. Trudno tu wyznaczyć granice między tymi zakresami znaczeń, dlatego Autor potraktował je komplementarnie. Jest to jednocześnie wyznacznik dla badania zjawiska mass mediów, które wymaga zastosowania takiej metody, która pozwala na wieloaspektowe i całościowe ujęcie ich znaczenia w życiu współczesnego człowieka. Inaczej rzecz ujmując, aby uzyskać materiał do ukazania zjawiska mediów, należy odwołać się do źródeł wiedzy medialnej, ale z uwzględnieniem jej fenomenologicznego nachylenia. Doskonałym źródłem takiego materiału jest nauczanie Jana Pawła II. Był on

nie tylko teoretykiem mediów, można nawet powiedzieć filozofem i teologiem mediów, ale także praktykiem medialnym. Stąd jego nauczanie jest prawdziwą kopalnią wiedzy i doświadczenia medialnego. Po zapoznaniu się z treścią pracy można konstatować, że Autor potrafił wydobyć z tego nauczania te treści, które pokazują odkrywczność i oryginalność nauczania medialnego Jana Pawła II.

Strona metodologiczna książki G. Łęcickiego nie budzi większych zastrzeżeń. W naukach teologicznych, które należą do dziedziny humanistyki, metodologia wymaga dokładniejszego opisu. Dotyczy to zarówno szeroko pojętej teologii praktycznej, jak i różnych specjalności teologicznych, w tym także teologii środków społecznego przekazu. Wątpliwości metodologiczne pojawiają się zwłaszcza w pracach o charakterze inter- lub multidyscyplinarnych. Pan G. Łęcicki nie precyzuje we *Wstępie*, jaki charakter ma ta praca. W opisie metodologicznym Autor zaznacza, że zastosowana metoda, polegająca na analizie wybranych, najbardziej charakterystycznych wypowiedzi na temat mass mediów, została wzbogacona o ukazanie ich kontekstu historycznego i kulturowego. Autor egzemplifikował różne zjawiska medialne, które wspomagały i ilustrowały badania teoretyczne (s. 14). Habilitant twierdzi również, że praca jest wynikiem refleksji teologicznej na temat mass mediów, ale odnosi się także do teologii kultury i innych dyscyplin teologicznych (s. 15). Ten opis metodologiczny wymaga jednak komentarza. Nie wchodząc w szczegóły metodologii teologii pastoralnej można uznać, że Autor pominał objaśnienie wykorzystanych w pracy narzędzi metodycznych i nie scharakteryzował sposobów ich wykorzystania. Brakło też ważnego elementu metodologicznego: etapowania badań. Po uważnym zapoznaniu się ze *Wstępem* można domyślić się intencji metodologicznych Autora, ale dla

uniknięcia wątpliwości krytyków zarówno teologii spekulatywnej, jak i praktycznej warto na ten element położyć większy nacisk.

Powracając do charakterystyki meritum książki habilitacyjnej podkreślić należy, że G. Łęcicki posiada wiedzę teologa, ale też potrafi wykorzystać intuicję medioznawcy. Świadczy o tym przede wszystkim to, że potrafił wydobyć sen teologiczny znaczenia mediów audiowizualnych. Z treści książki można wnioskować, że Autor ma świadomość, iż istnieje wiele rodzajów wiedzy medialnej, dlatego nie można dzisiaj proponować tylko jednego modelu teoretyczno-praktycznego mediów audiowizualnych, jako uniwersalnego. W metaloznawstwie należy tak ujmować teorię i praktykę mediów, aby korzystający z nich umieli brać z poszczególnych rodzajów mediów te elementy, które są zgodne z ich potrzebami, odpowiadają ich wewnętrznemu rozwojowi, ale także nie niszczą ich hierarchii wartości, które stanowią fundament realizacji własnego powołania (ludzkiego, życiowego, chrześcijańskiego). Nie ma recepty dla wszystkich ludzi jednakowej. Każdy powinien pracować sam nad sobą, ale musi korzystać także z pomocy autorytetów medialnych, do których niewątpliwie zaliczyć można Jana Pawła II.

Jako walor pracy docenić należy dbałość Autora o uściślenie terminologiczne zarówno we *Wstępie*, jak i w rozdziale pierwszym. Dzięki temu Czytelnikowi łatwiej jest zapoznawać się z treścią rozprawy. Rola poczynionych przez Kandydata objaśnień tych pojęć staje się szczególnie widoczna, gdy Autor, posługując się nimi w dalszych rozdziałach, ukazuje ich wzajemne związki treściowe. W trakcie prowadzonych wywodów Pan Grzegorz Łęcicki, wzbogacając treściowo wspomniane pojęcia i używając ich w różnych kontekstach, doprowadza do ich pełniejszego wyjaśnienia.

Osiągnięte wyniki badań G. Łęcickiego zamieszczone w publikacji książkowej mają charakter ściśle naukowy. Poszczególne części pracy zostały dobrze zaprojektowane merytorycznie i formalnie. Choć Autor tego wyraźnie nie zaznacza, traktował badaną problematykę interdyscyplinarnie, dlatego w poszczególnych częściach pracy powraca do tematów, które już zostały wcześniej zasygnalizowane lub nawet omówione, ale w innym kontekście znaczeniowym. Poszczególne zagadnienia, choć pojawiały się we wcześniejszych paragrafach, były przez Autora rozwijane i uzupełniane w kolejnych partiach redagowanej książki habilitacyjnej. W ten sposób Autor wymodelował wiedzę na temat mediów audiowizualnych, którą czerpał z nauczania Jana Pawła II, ale także z Magisterium Kościoła, teologicznych opracowań i publikacji medialnych, a następnie przeprowadził weryfikację teorii w świetle praktyki medialnej.

Praca Pana Grzegorza Łęcickiego jest oryginalnym dziełem z zakresu szeroko rozumianej teologii mediów, z wykorzystaniem teologii praktycznej i nauk pomocniczych. Merytorycznie jest to dzieło bardzo dojrzałe i świadczy o gruntownej wiedzy Autora, a jednocześnie pokazuje wartość badań naukowych, które łączą wielowymiarową tematykę teologiczną z osiągnięciami nauk świeckich. Autor okazał się także doskonałym teoretykiem i praktykiem medialnym.

W książce G. Łęcickiego ujawnia się nieszablonowe spojrzenie na nowe możliwości wykorzystania mediów w praktyce kościelnej. Można w niej zauważyć zarówno świeżość spojrzenia naukowca, jak i szacunek dla doświadczenia medialnego. Podkreślić również należy wysiłek Autora, aby podawane rozwiązania praktyczne były bardziej propozycją, a nie receptą, czy gotowym rozwiązaniem. Świadczy to o tym, że pan Grzegorz Łęcicki, dojrzały, mądry naukowiec, ma świadomość

wagi problemu i jest otwarty na dialog naukowy w tej materii. Można więc powiedzieć, że Grzegorz Łęcicki nie tylko chce uczyć innych, ale jest pierwszym uczniem w proponowanej szkole medialnej.